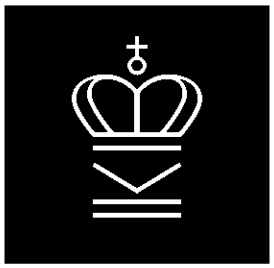

Digitaliseret af / Digitised by

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

THE ROYAL LIBRARY

København / Copenhagen

For oplysninger om ophavsret og brugerrettigheder, se venligst www.kb.dk

For information on copyright and user rights, please consult www.kb.dk

Karl Larsen.

Prøjseren Ludendorff.

1919.

Krig 1914-18

VERDENSKRIGEN 1914-18 8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
130019371140

0384

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Karl Larsen

Prøjseren Ludendorff

1920. 1100

NYT NORDISK FORLAG · KØBENHAVN OG KRISTIANIA

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

PRØJSEREN LUDENDORFF

UNDER KRIGEN HAR

KARL LARSEN

UDGIVET:

Under den store Krig. 1915.

Set og tænkt under den store Krig I-II. 1915.

Krig, Kultur og Danmark. 1916.

Fronten 1916.

Den gamle og den unge Kejsers Tyskland. 1917.

Dødens Besøg. 1917.

Tre Mænd (Siemens, Zeppelin, Abbe). 1918.

Militarismens Fallit. 2. Opl. 1919.

General LUDENDORFF i sit Arbejdsværelse i Berlin

(Efter Fotografi taget i Efteraaret 1919)

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

KARL LARSEN

PRØJSEREN LUDENDORFF

NYT NORDISK FORLAG
KØBENHAVN OG KRISTIANIA
MCMXIX
1919

Nærværende Skrift gengiver et offentligt Foredrag, holdt den 5. November 1919, efter Indbydelse af »Arbejdernes Læseselskab«. i København.

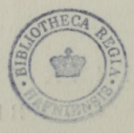

H.MEYERS BOGTRYKKERI, KØBENHAVN.

I.

LUDENDORFF er ikke Tysker, han er Prøjser. Det vil sige, han er Søn af det tyske Korsfarer-Kolonist- og Erobrerfolk, hvis Ahner var Pionerer fra alle tyske Lande, hvis germanske Blod i nogen Grad blandedes med overvundne slaviske Folks og alskens europæiske Udvandreres, hvis Samling til Nation blev den store patriotiske Statshandling indenfor Folkene af tysk Tunge.

Det Blandingsfolk, der samledes under et Kolonifolks militære Tvang, ophøjet til Ideal og borgerligt Forbillede; den Nation som spurgte: Kennt Jhr meine Farben — ikke mit Sprog, min Natur, men min Kokarde; den lokalt særprægede Stat, som dog blev netop tysk Nationalismes Kæmper og Roland gennem Frederik den Stores Sejr ved Rossbach, Frihedskrigene mod Napoleon, Gennemførelsen af det tyske Toldforbund, Indlemmelsen af Holsten og det tyske Sydslesvig, Rigets Grundlæggelse i 1871.

Det Prøjsen, som faktisk led Tysklands Nederlag i 1918, den politiske og militære Fører, der havde

taget Plads i »Saddelen«, Bismarck lagde paa Hesten, det store, tunge og — nervøse Konglomerat af Folk.

Og Ludendorff er indenfor Prøjsen atter det mest karakteristisk prøjsiske, Officeren. Den Skikkelse, der blev det 19.—20. Aarhundredes originale tyske Mandstype, som den civile »Gentleman« var bleven det industrielle Englands ypperste menneskelige Figur.

Ludendorff er tilmed i Henseende til Herkomst og Opdragelse saa urprøjsisk i Ordets allerinderste Forstand, som det overhovedet er muligt.

Faderen, en lidet bemidlet, borgerlig Godsbesidder, ved sit Bryllup Reserveløjtnant i de blaa Husarer, stammede fra en pommersk Købmandsfamilje, i hvis Aarer der randt svensk Blod; hans Bedstefader, en Storkøbmand i Stettin, havde ægtet en svensk Dame Ada Lovisa Leffler af den velkendte Familje, hvis mest omtalte Medlemmer er Matematikeren Gøsta Mittag Leffler, Germanisten Fritz Leffler, Forfatterinden Anna Charlotte Leffler, og som stammer i lige Linje fra Virginina Eriksdotter, Datter af Kong Erik XIV, Gustav Vasas Søn.

Paa mødrene Side hører Ludendorff til en flere hundrede Aar gammel Berlinerfamilje, hvis Stamfader var en Hofapoteker Tempelhoff hos Kurfyrst Friedrich II, indvandret fra Sydtyskland og Anno 1480 benaadet med sit Privilegium for Byerne Berlin og Cøln. Blandt hans Efterkommere blev en af

Frederik den Stores Officerer fra Syvaarskrigen, Georg Friedrich adlet til von Tempelhoff og døde som Generalløjtnant og Medlem af det Berlinske Videnskabernes Akademi i 1802, særlig navnkundig for sin Organisation af det prøjsiske Artilleri og gennem talrige matematiske og astronomiske Arbejder. En Søn af ham, Jurist, Sagfører, Justitsraad Friedrich August Napoleon bærer i sit sidste Fornavn Vidne om, under hvis Stjernes Opgang han kom til Verden. Han ægtede en Polakinde af den gamle Adelsslægt von Dziembowski, og hun fødte Datteren Kläre, Yndlingsbarnet i det oprindeligt rige — senere næsten forarmede — Hjem, for sin skære blonde Skønhed kaldet »den hvide Rose«.

Kläre von Tempelhoff blev General Ludendorffs Moder.

Mere »prøjsisk« blandet, af sydtysk og nordtysk, højnordisk og polsk Blod, kan intet Barn komme til Verden . . .

Da Ludendorff i Høsten 1914 efter Slaget ved Tannenberg passerer Posen, mindes han »de mange Tilknytningspunkter mellem ham og Provinsen og Byen Posen«. Paa Landet dér er han født — d. 9. April 1865 — og hans Forældre blev boende i Provinsen indtil efter den tysk-franske Krig 1870—71; Byen Posen havde været hans Garnison som ung Officer. »Den Arv jeg fra mit Fædrehjem tog med ud i Livet«, hedder det videre, »var Fædrelandskærlighed, Konge-

troskab og en klar Erkendelse af, at den enkelte har at leve for Pligterne mod Familje og Stat. Mine Forældre var ikke velhavende, jordisk Løn bragte deres trofaste Arbejde dem ikke. Vi levede meget sparsommeligt og tarveligt (først paa Gaarden Kruschewnia i Posen, senere paa Forpagtningen Thunow i Pommern) i et harmonisk og lykkeligt Familieliv. Min Fader saavel som min Moder gik ganske op i Omsorgen for os seks Søskende. Dem være herved bragt min Tak for Alverden«.

Friedrich Wilhelm Erich var han kaldet i Daaben. Erich efter Stamfaderen, Svenskerkongen, Friedrich Wilhelm efter Hohenzollerne. Og som den prøjsiske Patriot, Faderen var, lige ind til Marv og Ben, lod han a l l e sine Børn døbe med de to Navne — f o r a n det Navn, de skulde kaldes ved.

Aaret efter Erichs Fødsel rykkede hans Fader i Felten mod Hannoveranerne som Reserveløjtnant i Husarerne og vendte hjem fra Slaget ved Langensalza og andre Batailler med en Krigsorden paa Brystet; ogsaa hele det franske Felttog 1870—71 gjorde han med, fik Jernkorset og ved sin Afskedigelse efter Krigen Titel af Ritmester.

Sine fire Sønner bestemte han til alle at blive prøjsiske Officerer, de tre blev det ogsaa, en af dem gik senere i hollandsk Kolonitjeneste, en anden traadte ud af aktiv Tjeneste og blev prøjsisk Kriminalembedsmand, men den yngste, Hans, spandt videre paa den

videnskabelige Traad i gamle General v. Tempelhoffs Berømmelse og er nu astronomisk Professor og Observator ved det astrofysikalske Observatorium i Potsdam. Sin militære Pligt opfyldte den nogle og fyrretyveaarige Mand som beskeden Underbefalingsmand i Verdenskrigen.

»Som ung Officer«, skriver Ludendorff selv, »maatte jeg ærligt og redeligt slaa mig igennem Livet. Mit Livsmod led ikke derunder. Jeg sad meget hjemme i min beskedne Løjtnantsstue i Wesel, Wilhelmshaven og Kiel og læste Historie, Krigshistorie og geografiske Skrifter. Hvad jeg i Barndommen havde nemmet, uddybedes. Jeg blev stolt af mit Fædreland og dets betydelige Mænd. Glødende beundrede jeg Bismarcks mægtige og lidenskabelige Storhed. Vort Herskerhus' Virken for sit Prøjsen-Tyskland tegnede sig tydeligt for mit Blik. Den Troskabsed, jeg havde aflagt det, blev til en dyb indre Følelse af Hengivelse. Hærs og Flaades afgørende Værdi for at sikre Tyskland, som atter og atter havde været Europas Slagmark, paatrængte sig mig formelig, jo mere jeg Skridt for Skridt naaede ind i Historien. Jeg erkendte tillige ved at se mig om i Livet, hvor stor og af hvilken Betydning for Kulturen og Menneskeheden den Indsats var, som mit Fædreland ydede paa fredelige Omraader«.

Ikke meget aandrigt, hverken i Analyse eller i Udtryk, som en Slags populært Anskuelsesbillede til at

hænge paa en Skolevæg tegner hele Mennesket Erich Ludendorff sig allerede her i store Træk.

Den unge Løjtnant, der efter Portræter fra Datiden at dømme ejede betydelige ydre Fortrin, som tilhørte Landets socialt mest foretrukne Stand, benytter ingen Chancer til at gøre selskabelig Karriere, holder sig med sine indskrænkede pekuniære Midler borte fra Veje, der kunde medføre Forpligtelser, han ikke ved egen Kraft kunde indløse. Men som den Karakter han er, volder det ham ikke nogen Sorg. Tværtimod, omkring sin ensomme Lampe ser han Gudinders og Musers Dans, Athenes, Klios, Uranias, og ud fra den religiøse Ed han som Soldat har aflagt sin Kejser og Krigsherre fæstner der sig i hans Sind en lige saa religiøs Følelse af Hengivelse (»Hingabe«) i sin Pligt overfor Herskeren, fordi denne er Fortsætteren af den national-prøjsisk-tyske Politik, Symbolet paa Forbindelsen mellem Fortid og Fremtid, Fanen over Tysklands fremragende Deltagelse i den kontinuerende menneskelige Udvikling.

For Ludendorff bliver det Opgaven at kunne udfylde sin Plads indenfor Tysklands Kulturarbejde, som Soldat være med til at opdrage Folket og »sikre« Tyskland Betingelserne for i behørigt Omfang at kunne udføre sin Kulturmission.

Af al sin Evne vier han sig denne Gerning med klar Bevidsthed.

Og med klar Selvbevidsthed. Den skriges ikke ud til

Kreti og Pleti, men han gør den gældende paa hvad han finder rette Sted, bl. a. ogsaa stærkt i den Bog, han har villet skrive i Anledning af Krigshandlinger, »til hvilke mit Navn for alle Tider vil være knyttet« som det hedder i Forordet.

Hvis jeg skulde adle Ludendorff, der som bekendt er forblevet borgerlig, vilde jeg i hans Vaabenskjold sætte ikke blot et Lys, men et Lys paa en Stage....

Selvfølgelig føler Ludendorff det iøvrigt som Soldaterpligt at give efter i Tavshed, hvor hans Kompetence ikke tillægger ham afgørende Bestemmelse, selv om han maatte være overbevist om, at han sáa rigtigere end den, der skal tage Ansvaret: Ja, han siger uendeligt betegnende et Sted i sin Bog, at det gjaldt for ham som Stabschef for Sydarméen at udarbejde den Højstkommanderendes »fra mine afvigende Tanker« med den mest udsøgte Omhyggelighed og Dygtighed, netop fordi de ikke stemte med hans egen Opfattelse.

Der er i en saadan Udtalelse — som fremkommer med Selvfølgelighedens Naturlighed — en moralsk Standard af betydelig Højde. Den taler stærkt til Fordel for det System, den er Udtryk for, og dets Betydning som pædagogisk Faktor i Nations og Individs Liv, hvad der springer endnu mere i Øjnene, naar man ser utøjlet Forfængelighed, Misundelighed, Skadefryd triumfere paa Militarismens Ruiner.

Indenfor et alvorligt opfattet militaristisk System

gaar personlig Resignation og yderste Pligtopfyldelse Haand i Haand; det modsatte truer selve Livsprincipet for den store Organisation. Den kan have dygtige eller mindre dygtige Mænd i sin Spidse, hvad man maa glæde sig eller sørge over, hvorfor det ogsaa gælder om at skabe stærke Garantier for, at kun de dygtigste kommer frem til førende Stillinger; men under alle Omstændigheder maa Principet om den ledende Viljes Magt opretholdes. Thi selve Krigens inderste Princip er Viljers Samlen sig til at opnaa den afgørende Overmagt. Fra den menige Soldats, Underførerens og de højere Ledendes op til Feltherrens sidste og afgørende. Hver Vilje sættes ind paa sit Felt for at overvinde Vanskeligheder, fysiske og moralske. Ingen tør gribe over paa den andens Omraade. Alt maa være organiseret. Hvis en Sammenflydning finder Sted, hvis den øverste vil blande sig i de højeres Gerning, de højere i de lavere ledendes, og disse igen i det, den enkelte Soldat skal svare til med sin Moral, sine Ben og sine Vaaben — med andre Ord, hvis ikke hver eneste Instans ned til den menige klart beholder et personligt Ansvar, som han selvbevidst gennemfører ved eget Initiativ, gaar Tingene — som saa ofte indenfor daarlig Militarisme — i Stykker, Førerne bliver splittede og stundesløse Barnepiger, de Førte uselvstændige, lunefulde, snart villige, snart skulkagtige Børn. Den enkeltes Lune bliver den ledende Faktor.

Intet er mere kortsynet end — som det i Danmark sker fra Salonforfatteren til Arbejdsmanden — at give Militarismen og den organiserede Folkekrig Skyld for Revolutionsperiodens Slappelse af Pligtfølelsen, Disciplinløshed og vilkaarlige individuelle Magtmisbrug, idet man siger, at det at bruge Magten, tage til Vaabnene, lærte det fredelige Folk i Krigen og af Militarismen.

Militarismen og Krigen lærte dem netop Pligtfølelse og ikke at bruge Vaabnene (de kostbare og skæbnesvangre Vaaben) uden under Organisation og for et større Formaal end den enkeltes Interesse. Den straffer just, saa vidt den formaar det, al Brug af Magt paa egen enkelt Haand. Magten bliver kun Ret som Udtryk for den organiserede, store Fællesvilje, det store Fællesmaal, aldrig for Individets røveriske Misbrug.

Individets lunefulde Magtvilje, der tilintetgør Pligtfølelsen, er præcis det, som skal jages ud af det nationale Organisationens Tempel, hvori Soldaten er Præsten, fordi han skal yde Blodofferet.

Kun overfladisk psykologisk Betragtning og flad utilitaristisk Tankegang kan undgaa at se det religiøse i al Nationalmilitarismes inderste Kærne og betragte berømte Soldaters Gudsfrygt som uoprigtig eller under alle Omstændigheder som en tilfældig og derfor ligegyldig Privatsag. Thi det — bevidst forstaaede eller ubevidst følte — bærende i al national Vaabenpolitik er det »gottgewollte,« for at sige det paa

Tysk. Den kæmpende maa føle sig som Sværdet i Guds Haand.

Derfor sagde Tyskerne ogsaa, at de gik i Kamp mod onde Kræfter, for at hindre Undergang eller Tilsidesættelse af det for den guddommelige Verdensudvikling uundværlige tyske Væsen og modvirke ensidig Beherskelse af det fælles fri Hav, Vorherre skænkede Menneskeheden. Medens paa den anden Side Ententen hævdede, at den havde draget Sværdet for de for Verdensudviklingen nødvendige hellige Principer om Nationernes Selvbestemmelsesret og Militærmagts Afløsning af Domstole med Politistyrke, (hvor den ikke foretrak at sige, at den kæmpede for Ret og Frihed overhovedet, med eller uden Tilsætning af Broderskab).

Naar i Følge Ludendorffs Fortælling Hindenburg og han efter Slaget ved Tannenberg, dybtbevægede, i den protestantiske Kirke i Allenstein, takkede Gud den Almægtige, handlede de just i Kraft af den idealistiske Nationalmilitarisme, som de begge tjente.

Og da Ludendorff i Oktober 1915 staar i Kowno, føler han sig ganske som de gamle tyske Korsridderes Arvetager, religiøst, kulturelt, racemæssigt.

I den russiske By med dens lave, uanselige Træhuse og øde, brede Gader noterer han straks som karakteristik for en formentlig ringere Kultur de 50 Pfennigs Billeder af Zaren, Zarinaen og Storfyrsttronfølgeren, der hænger i selve den Militærgu-

vernementsbygning, hvori nu den tyske Stab faar Sæde. Og da han stiger op paa Højderne, som omgiver Staden, og ser ud over Landskabet, hvor Floderne Njemen og Wilja glider over i hinanden, møder der hans Blik et Taarn og tæt derved et fremtrædende Højdeplateau.

Det er, siger han, »Taarnet paa et gammelt tysk Ordensslot som Tegn paa tysk Kulturarbejde i Østen«, og det er »en Mærkesten for franske Verdensherskerplaner, den Højde, hvorfra Napoleon 1812 iagttog Storarmeens Overgang over Floden.«

»Mægtige historiske Indtryk stormede ind paa mig,« hedder det videre. »Jeg besluttede at genoptage i det besatte Territorium det Kulturarbejde, som Tyskerne gennem mange Aarhundreder havde udført i disse Lande. Af egen Kraft skaber denne broget blandede Befolkning ingen Kultur; naar den er henvist til sig selv alene, bliver den et Bytte for Polskheden.«

Det er som at høre en Genklang af Suset fra den tyske Korsridders Sværd, der i den overlegne Kulturs Navn ramte Slaverne. —

En lignende racebestemt uvilkaarlig Modsætning taler ud af Ludendorffs derpaa følgende Ord: »Jeg var stolt over, at vi, for over hundrede Aar tilbage, efter Tider af ægte tysk Svaghed og den bitreste Nød havde afrystet fremmed Aag. Nu stod det samme Tyskland, som Napoleon havde kunnet slaa i Styk-

ker, fordi det var mørnet, men som store Mænd siden havde enet og forenet, i denne Verdenskrig med Sejre vundne over en overlegen Fjende . . .«

Ludendorff, den prøjsiske General, ja mere end det, den prøjsiske Hærfører for alle tyske Stammer, tror religiøst paa Sejren. »Jeg haabede paa den endelige Sejr. Det kunde ikke komme anderledes. — Det tyske Folk havde en Gang lidt en alt for tung Skæbne til at ville udsætte sig for noget saa frygteligt en Gang til.« Og han siger, at han tror paa det tyske Folk og paa, at det gennem egen Magt vil skaffe sig en glimrende Fremtid, sikret — som det er hans stadigt tilbagevendende Tanke — mod de frygtelige Tilbageslag, hvorpaa tyske Folkeslags Historie er rig: »De Mænd, som førte Tyskland, behøvede kun at bringe dets Kræfter til Udfoldning og faa den hellige Ild, som — det mente jeg dengang — levede i alle tyske Hjerter, til at flamme. En lykkelig Fremtid med sikret Velfærd syntes at aabne sig for Fædrelandet.«

Den evangeliske Gudstjeneste i Kowno afholdes i et Gudshus, som den moderne Ridder af den tyske Orden, Ludendorff, kalder den »fordums ortodokse Kirke, en magtfuld Bygning, der skyldes russisk Tvangsvælde her i Landene.« Og midt i militært og Kolonisationsarbejde til tysk Kulturs Ære, ombølget af inspirerende historiske Erindringer, med prøjsiske »Racefornemmelser« til lige ud i den krigerske

Schnurrbarts Spidser hører Generalen dér »paa fremmed Jord for første Gang som Kirkesang den skønne gamle Vise:

Ich hab mich ergeben
mit Herz und mit Hand
Dir Land voll Lieb und Leben
mein deutsches Vaterland.«

Minderne fra det lykkelige Barndomshjem med Ømhed, Hygge og en solbeskinnet Rude ud mod Fremtiden, fra den fædrelandske Skole, hvor Lykken ved at arbejde, vide, kunne sænker sig i ham, fra den teoretisk erkendende og praktisk handlende Mandsgerning under nationalt Tegn, som nu var kulmineret i uhyre Arbejde, enestaaende Ansvar og uoverskuelig Chance, har sikkert bemægtiget sig ham.

»Ich war tief ergriffen,« bekender han.

»Dybt grebet,« — det er netop Ordene for at betegne ikke blot denne Mands Stemning paa denne Dag og i denne ejendommelige Situation, men for at betegne hans hele Forhold til den prøjsisk-tyske, nationale Idé.

Det mystisk farvede, gudbenaadede Prøjservæsen, som hvis ordrige Talsmand Kejser Wilhelm paadrog sig saa stærkt et Odium, gennemtrængte med lige saa megen eller rettere sagt med langt mere effektiv Styrke den lidet fremtrædende og talende Ludendorff.

Som jeg andet Steds har udviklet det, betød Kejseren — foruden at være en højst selvbevidst Hohenzoller — den fuldblods »Repræsentant« (som en »Rejsende« kaldes nu om Dage) for det moderne Prøjsen-Tyskland. Han var væsentlig kun Repræsentanten og Agenten, den — mere eller mindre heldige — Sælger af en Vare, andre — ud fra det Syn og de Principer, Repræsentanten fremhævede, understregede, overdrev — frembragte og bød Verdenskulturen.

Ludendorff hører til dem, der arbejdede i selve Værkstedet for moderne prøjsisk Kultur, næret af dens Hjerteblod.

II.

Ludendorffs Synspunkt for Verdenskrigen er det enkle, at Fædrelandet staar i Forsvarskamp mod fjendtlig Hævnlyst og Misundelse, der har sat en Verdens materielle og moralske Kraft ind paa at spærre Tyskland og tysk Væsen Vejen fremad.

Denne Kamp er ham Kampen for selve den tyske Race og dens Kulturmagt.

Derfor maa den føres til Bunds af hele det tyske Folk, om nødvendigt indtil dets sidste Kraft, helt igennem med Anspændelse af dets yderste Styrke i hvert givent Øjeblik.

Thi denne Krig er i sin Udstrænings Fylde og Dybde selve »Folkekrigen«, hvor, som Ludendorff

skriver, »Værn og Folk er et«, og Krigsmagten — der »kan opretholde, men ikke frembringe« — kun kæmper med »det, som Hjemmet giver den af sjælelig, materiel og fysisk Kraft«.

I moderne Skikkelse bliver Tysklands Krig fra dette Synspunkt det samme som gamle germanske Stammers Folkekamp indtil den sidste Kriger, den sidste Kvinde, det sidste Husdyr, for Sejr eller Undergang. Ikke for intet kaldtes Stillingerne i Frankrig efter Wotan og Siegfried, Hunding og Brynhilde....

Paa Gennemførelsen af den Opgave, Krigen har givet Ludendorff selv personlig, sætter Generalen alle sine Kræfter ind, fysiske, intellektuelle, moralske, med den Selvfølgelighed, der sømmer sig en Staten tjenende Prøjser og Soldat, hvis Reglement prædiker Indsatsen indtil sidste Aandepust af Mand og Hest.

Personligt modig viser han sig indtil den frejdigste Forvovenhed. Stormen paa Fæstningen Lüttich giver ham den lykkelige Lejlighed dertil.

I Kraft af sin Mobiliseringsbestemmelse var han udnævnt til Overkvartérmester ved 2. Armé, og Natten mellem den 5. og 6. August, da Marschen mellem Værkerne ind mod Byen Lüttich begynder, befinder han sig ved Angrebstroppernes Chef, General v. Emmich's Stab, egentlig kun som det, han kalder »Schlachtenbummler«, omstrejfende Tilskuer ved Slaget. Hans Opgave er det blot at give sin Armé-Overkommando, der skal indtræffe senere, Beretning

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

om hvad der kommer til at ske »og bringe General v. Emmichs Dispositioner i Harmoni med de Anordninger, der maatte blive at træffe af General v. Bülow«.

Men pludselig opstaar der et længere, pinligt Holdt. »Jeg banede mig Vej gennem Marschkolonnen bagfra fremefter«, skriver Ludendorff. Da han naar frem i en skarp Ild, hvor Folk falder til højre og venstre for ham, viser det sig, at Chefen for den forreste Angrebsbrigade er faldet, og der er opstaaet betydelig Forvirring. »Jeg samlede saa«, hedder det, »de lidt efter lidt indtræffende Soldater og besluttede at overtage Kommandoen over Brigaden«.

Hele Ludendorffs soldatermæssige »Entschlussfreudigkeit« taler ud af de simple Ord, og bogstavelig talt som den forreste blandt de forreste gennemfører han nu Angrebet under voldsom Kamp i Løbet af dette og det paafølgende Døgn, indtil han tilsidst om Morgenen d. 7. August i en erobret belgisk Automobil, kun med en Adjutant i Vognen, banker — som en anden Tordenskjold i Marstrand — paa Porten til det nordvestlige Citadel i Lüttich: »Der blev lukket op indefra. De Par Hundrede Belgiere overgav sig til mig paa min Opfordring«.

Brigaden naar frem og besætter Citadellet, som Ludendorff straks indretter til Forsvar, og »min selvpaatagne Opgave var dermed endt. Jeg kunde bede General v. Emmich om nu at demittere mig«.

Man føler hele den ægte Mands og Soldats Lykke i Hærførerens, Beregnerens, Organisatorens Ord, naar han skriver: »Stormen paa Fæstningen er mig mit Soldaterlivs kæreste Erindring. Det var en frisk Daad, ved hvilken jeg kunde kæmpe med som Soldaten i Række og Geled, der tager det op med sin Mand«. —

Og til Ludendorffs uomtvistelige fysiske Mod kommer et lige saa ubetinget moralsk.

Allerede før Krigen har han sat sin Position paa Spil for sin Overbevisning.

Som Oberst i den store Generalstab og Chef for Opmarschafdelingen udarbejdede han i 1912 en Hærplan, der bl. a. med stor Bestemthed forlangte 3 nye Armékorps. Da de øverste militære Autoriteter ved Forelæggelsen af Hærlovforslaget i 1913 ikke fulgte Ludendorff og undlod at foreslaa Rigsdagen disse tre Armékorps (der senere skæbnesvangert manglede ved Marne 1914), skete dette efter saa energiske Modforestillinger af Ludendorff, at han fjernedes fra Generalstaben og fik et Regiment i Düsseldorff. »Die drei Armeekorps wurden nicht gefordert, und ich kam nach Düsseldorff«, som de lakoniske Ord lyder i hans lille redegørende: »Französische Fälschung meiner Denkschrift von 1912«.

En mindre stejlt pligtopfyldende Mand med ringere moralsk Mod vilde have bevaret en mere conciliant Holdning overfor sine Overordnede. Men Ludendorff har i dette afgørende som i senere Til-

fælde godtgjort sin Ret til overfor Overordnede lige op til den øverste Krigsherre at kunne skrive sit idealprøjsiske: Dybt kongetro, som jeg er det, er jeg en uafhængig Mand og ingen Hofmand«.

Fem Aar senere og fire Aar efter de lykkelige Lüttich-Dage, der havde gjort ham og Emmich til Krigens første Riddere af den store Fritz' pour le mérite, ser den nu fra mange Sejre navnkundige Feltherre sin Stjerne blegne. Den ham betroede Hær er i alvorlig Fare.

Og da fejrer Ludendorffs moralske Mod ret beset sin største Triumf ved hans Opfordring til Regeringen om ufortøvet at gøre et Vaabenstilstands- og Fredstilbud med de Wilsonske Punkter som Springbrædt.

Efter glimrende Sejre, fremragende defensive Operationer, enestaaende Organisationsarbejder, efter Tannenberg og Bukarest, Tilbagelægningen af Vestfronten i 1917, Fremstødet i Italien samme Aar, Offensiven i Frankrig i 1918, havde Ludendorff tabt.

Intet kunde være ærligere Sag.

Om Ludendorff i Løbet af Felttoget har begaaet militære Fejl? Lad virkelige Sagkyndige strides om det og muligvis afgøre det, naar engang samtlige Dokumenter fra begge kæmpende Parter kommer til at ligge paa Bordet! Ufejlbar var vel næppe selv den største Hærfører. I hvert Fald havde Ludendorff, i Henhold til sin militære Pligt, først givet op, da alle Muligheder for Sejr maatte synes at være udtømte. Og han havde meldt Pas paa rette Sted.

Allerede d. 13. August meddelte Ludendorff ved et Møde i Hovedkvarteret med Rigskansler og Udenrigsminister, at han ikke længere turde haabe paa ved militære Midler at gøre Fjenden villig til Fred, men at man maatte søge Krigen endt ad diplomatisk Vej. Og Dagen efter var det i et Raad, som Kejseren præsiderede, bleven besluttet at søge Fredstilbud indledet ved en neutral Magt. Afgørelsen angaaende Krig eller Fred var lagt i de Hænder, hvor den retteligt burde ligge, Kejserens og den ansvarlige civile Regerings. Ludendorff kunde for sin Person have forsvaret at vente og kæmpe videre, til Sværdet blev slaaet ham ud af Haanden.

Uge gik nu efter Uge, uden at noget Resultat naaedes ad diplomatisk Vej; den militære Situation blev stadig vanskeligere; Bulgarernes Sammenbrud fulgte; den Dag maatte komme, da ogsaa Tyrkiet og Østrig-Ungarn faldt fra og den tyske Regering maatte drage Konsekvenserne af stadig intet Skridt at have kunnet gøre, der muliggjorde en taalelig Fred.

Hvis Ludendorff kun havde tænkt paa sig og sit Feltherrenavn, vilde han have ventet og taget sit Waterloo som en Napoleon, hvis Hær splittedes for alle Vinde, men hvis Ry straalede i et tragisk Fald.

Men, som Ludendorff ud fra sin prøjsiske Pligtfølelse skriver: »Skulde den øverste Hærledelse nu vente, indtil Tyrkiet eller Østrig-Ungarn kom, der i første Linje var ramte (af Bulgarernes Sammenbrud).

Det vilde have været mageligt, men svarede ikke til min Ansvarsfølelse«.

Og for efter bedste Overbevisning at gavne sit Fædreland gik den saa utvivlsomt tapre Soldat den Gang, som maatte være ham den tungeste af alle, fordi han vidste, den vilde blive betegnet som hans Forsøg paa at løbe fra sit Ansvar. Indtrængende forlangte han — efter de seks Ugers forgæves Venten — den hurtigst mulige Opnaaelse af en Vaabenstilstand med umiddelbart paafølgende Fredsforhandling, gennem direkte Henvendelse til Fjenden.

Et militært Haab, det allersidste, glimter bag hans Underkastelse.

Han skriver selv derom: »Endnu behøvede vi ikke at overgive os paa Naade og Unaade. Fjenden maatte nu bringes til at tage Ordet. Vilde det lyde paa Forsoning eller Voldførelse? Saaledes som jeg vurderede Clemenceau og Lloyd George, frygtede jeg det værste. Men Wilson havde ofte nævnet sine Betingelser under Iagttagelse af ualmindelig højtidelige Former. Han og Amerika, som han repræsenterede, maatte føle sig bundne ved deres Ære. Tilmed var det Amerikas Optræden i Frankrig, uden hvilken Ententen længst havde ligget under, som blev afgørende for Krigen. Der syntes saaledes at være en Mulighed for, at Wilson ogsaa vilde kunne sætte sine paa den mest bindende Maade fremførte Hensigter igennem overfor England og Frankrig. Det maatte man blive klar

over. Hvis den herskende Opfattelse af Wilson skulde bekræfte sig, kunde vi antage hans fjorten Punkter som Grundlag for Forhandlinger; de var nok haarde, men i hvert Fald klart begrænsede. Skulde man derimod blive skuffet, skulde Fjenden spænde Buen for stramt, skulde ogsaa de fjendtlige militære Førere nægte os den Agtelse, vor mandhaftige Strid fortjente, saa maatte Kampen føres videre, hvor uendelig tungt det ogsaa vilde falde. Saa kunde maaske Regering og Folk bringes til at handle heroisk, naar de endelig indsaa, hvad det dog egentlig var, der stod paa Spil for Tyskland i denne Kamp«.

Kan Korsridderens styrtefærdige Hest ved at blive stillet overfor selve Dødsspringet maaske faa Kraften til at naa den anden Bred eller da i hvert Fald med Ære styrte i Floden med sin Rytter?

III.

I farveløse, men med al deres Tørhed stærkt virkende, Ord fortæller Ludendorff, hvorledes han langsomt havde »kæmpet sig igennem til den tunge Beslutning« ud fra baade »Pligtfølelse og en indre Trang til at handle, ligegyldigt hvad andre sagde, som var mindre underrettede om Krigssituationen end jeg«.

Med sin vanlige, noget mut udtrykte Selvfølelse tilføjer han: »Ved alle store Beslutninger i denne Krig har jeg fulgt min Opfattelse med klar Bevidst-

hed om mit Ansvar. At jeg vilde blive endnu mere æreskændet og gjort ansvarlig for hele Ulykken, vidste jeg. Men disse personlige bitre Tilskikkelser (diese persönlichen Bitternisse) kunde ingen Indflydelse have paa min Beslutning«.

Han søger den øverste Chef, Hindenburg, og forelægger ham sine Tanker om Vaabenstilstands- og Fredstilbud. Hindenburg hører »bevæget« paa ham og svarer, at han Aftenen iforvejen havde villet sige ham noget lignende; han havde tænkt Situationen igennem og igennem og holdt det foreslaaede Skridt for nødvendigt. Man maatte forlange en regelret og ordnet Rømning af de besatte Territorier, saa at Fjendtlighederne eventuelt kunde genoptages ved Tysklands Grænse. Paa at opgive Østfronten tænkte ingen af dem, idet de mente, at Ententen erkendte den Fare, som Bolsjevismen ogsaa var for deres Lande.

»Generalfeldtmarschallen og jeg«, slutter Ludendorff, »skiltes med et fast Haandtryk som Mænd, der har baaret hvad de elskede til Graven, og som ikke blot i gode Stunder, men ogsaa i Menneskelivets tungeste, vil staa Last og Brast med hinanden. Vore Navne var knyttede til Verdenskrigens største Sejre. Nu var vi enige i den Opfattelse, at det var vor Pligt at give vore Navne til det Skridt, som vi havde gjort alt tænkeligt for at undgaa . . .«

Last og Brast!

Det skulde briste paa en Maade, som ingen af de

to Mænd endog i deres sidste store Beslutnings tragiske Møde havde drømt om . . .

Ludendorff er af Scheidemann bleven kaldt: en genial Hazardør. Det er et virkelig historisk Ord, som ingensinde vil blive glemt.

Ikke fordi det Angreb, som det indeholdt, eller som i hvert Fald blev lagt i det, var retfærdigt, thi Ludendorff var aldrig Hazardspilleren, der blindt sætter paa rødt eller sort. Men en militær Hazardør var han lige netop i samme Betydning som Napoleon og andre store Feltherrer var det.

I sine Krigserindringers mange interessante Betragtninger over Krigsførelses Psykologi skelner Ludendorff selv skarpt mellem de lange Forberedelser, som Opmarschen og Stillingskrigen fordrer, og saa Slaget indenfor Krigen i Bevægelse. »Her veksler de Billeder«, siger han, »som Føreren maa danne sig, i broget Rækkefølge. Her maa han træffe sin Afgørelse efter Følelse: Soldaterhaandværket bliver til Kunst, og Soldaten til Feltherre«. Og her betoner Feltherren Ludendorff bestandig det Hazardmoment, som er til Stede.

Ved Tannenberg er Hazardens store X: den russiske Njemen-Armé under Rennenkampf. Ludendorffs Beslutning bygger paa hans Opfattelse af denne russiske Førers og hans Hærs Mangel paa tilstrækkelig Bevægelighed til at udnytte Sejren over Tyskerne ved Gumbinnen, og, som han skriver, denne Beslutning

var »dybt begrundet i vor Opgave: at sejre til Trods for vor underlegne Styrke, men dog uendelig svær at tage«. Men han tager den. Og med uhørt Dristighed marscherer han mod Narew-Arméen med Ryggen til Rennenkampf, efter kun at have ladet svage Styrker blive staaende overfor ham. Under den afgørende, Dage lange, Kamp med Narew-Arméen staar Rennenkampf, for at bruge Ludendorffs egne Ord, »med sin mægtige Hær som en truende Uvejrssky mod Nordøst. Han behøvede kun at sætte sig i Gang, og vi var slaaede. Men han marscherede med sit Gros kun uvæsentligt ud over Linjen Allenburg—Gerdauen—Neidenburg, og vi tilkæmpede os en glimrende Sejr«. — Dog, bagefter, hedder det, »kunde jeg ikke glæde mig rigtigt af fuldt Hjerte over den mægtige Sejr; Nerverne havde været alt for stærkt spændte paa Grund af Rennenkampfs Armé«.

Og i Anledning af det beundrede tyske Fremstød i Italien om Efteraaret 1917, hvortil ogsaa fra den haardt betrængte Vestfront Divisioner og tekniske Tropper havde maatte afgives, nævner Ludendorff Slaget ved Cambrai, der fandt Sted just under disse Forberedelser, og tilføjer, at hvis den engelske Hærfører havde forstaaet at frugtbargøre sine første store Resultater i Slaget, kunde Tyskerne ikke have standset og begrænset Nederlaget, og »hvorledes vilde saa Dommen over det italienske Felttog have lydt?«

Al »Wägen« — for at tale med Moltke — fritager ikke i Krig for en »Wagen«, i hvilken der altid findes en uigennemsigtig Kærne af Held eller Uheld. Zum Krieg gehört Soldatenglück, som Ludendorff siger. Eller »Nächst Gottes Führung . . .«, som gamle Kejser Wilhelm udtrykte sig.

Hvad det gælder om for, at Feltherren kan have sin Samvittighed fri, er, at han selv har ydet sit yderste i Retning af Omtanke og Forberedelse og saa ud fra den »Følelse«, der adskiller Kunstneren fra Haandværkeren, taget sin Hazard, »vovet« hvad der skønnedes nødvendigt.

Men naar Ludendorff til syvende og sidst tabte, var det, efter min Opfattelse, ikke fordi han var en genial Hazardør, men fordi han ikke var genial Hazardør nok.

Han og det prøjsisk-tyske militaristiske System, ud af hvis Pande han var sprunget, forstod ikke at skønne og vove paa de rette Steder inden for det Omraade, som var afgørende baade for Tysklands og dets Nationalmilitarismes Fremtid, nemlig det politiske.

IV.

Det, som Ludendorff tabte, var ikke blot et Feltslag og en Krig. En flerhundredeaarig historisk Udvikling og et Dynasti, en Statsform og et socialt System satte han desuden over Styr.

Tyskland led ikke alene et endnu ganske uoverskueligt Nederlag, der politisk, økonomisk og i Henseender til Prestigen stiller alt i Skygge, hvad moderne Historie overhovedet har set, Czarrigets Undergang indbefattet; ogsaa Tysklands Monarkier gik til Grunde, og tysk Nationalmilitarisme, selve Benbygningen i Rigets politiske og sociale Legeme, brødes i Sønder.

Personlig set kan netop kun Napoleon efter Waterloo sammenlignes med Ludendorff. Alene han blev af Skæbnen plukket lige saa grundigt, helt ind til den nøgne Menneskekrop med en Smule Uniform over som en Art Erindring.

Men der er den store Forskel, at Napoleons Undergang var inderst inde hans egen, ikke Frankrigs, Ludendorffs var Prøjsen-Tysklands.

Den italienske Kondottiere, der var gaaet i Tjeneste hos Revolutionen og Frankrig, kunde falde og endog i sit Fald fastholde Glansen over det Land og de Idéer, han havde tjent in majorem sui gloriam; men Ludendorff var jo netop kun den mest ægtefødte Søn af sit Land i dets prøjsisk-tyske Skikkelse; af dets Idé havde han lært, for dets Idé kæmpede han; dets Idé segnede til Jorden med ham.

Man gennemtænke rigtigt, hvad der efter Sammenbruddet er bleven budt det Land og det System, Ludendorff tjente.

Selv efter andre Staters mest knusende Nederlag — f. Eks. vort eget Danmarks i 1864 — krænkedes

dog ikke den hjælpeløst besejrede Nations personlige Ære og Selvbestemmelsesret indad til. Fjenden stillede sine haarde Vilkaar, hvis Gennemførelse paa Forhaand var given; men han sænkede Kaarden til Afsked og overlod det til Nederlagets Mænd, hvorledes de vilde søge at komme paa Fode igen.

Hvorimod man overfor Tyskland — foruden mangen anden Indblanding i dets indre Forhold — forlangte Hæren, ikke reduceret, men fuldkommen ryddet op af sin nærende Jord, ikke blot med sin glorværdige Krone, Generalstaben, der havde været et Militærakademi af international Anseelse og Betydning, men med hele Systemets moralske og tekniske Rod i den almindelige Værnepligts Militær- og Folkeskole.

Og Fjenden trak blot paa Skuldrene, naar den tyske Nation — med Socialdemokraternes »Vorwärts« i Spidsen, — oprørt protesterede mod den Voldførelse, at man berøvede Tyskerne denne almindelige Værnepligt og paatvang dem en lille — men ak saa kostbar og uberegnelig — Lejehær . . . .

Naar Sværdet under Kamp springer i den Grad i den kæmpendes Haand, kan det ikke skyldes alene Fejl under Fægtningen, det maa have sin Grund ogsaa i en Fejl ved Smedningen af selve Sværdet.

Trygt tør man slutte, at der i den prøjsisk-tyske Nationalmilitarisme, som den gik i Strid i 1914, har været Svagheder, der overskyggedes af dens fremragende menneskeopdragende og samfundsudviklende

Egenskaber, og som maaske ogsaa til Dels først kunde konstateres, ja udvikles, idet Systemet blev sat paa en Belastningsprøve ud over, hvad noget Menneske paa Forhaand vilde have holdt for tænkelig.

Og disse Svagheder findes krystalliserede i selve Standardprøjseren Ludendorff.

Paafaldende er saaledes hans faa og magre Ord om Flaaden og Krigen til Søs.

Den tyske Flaadeudvikling i det tyvende Aarhundrede havde dog været den militærpolitiske Hovednerve i Tysklands moderneste Historie og vakt levende Strid og Tilslutning indenfor det tyske Folk saavel som den betydningsfuldeste og skæbnesvangreste Genlyd over hele Verden.

At Tysklands Fremtid laa paa Havet, blev fra allerhøjeste Sted udslynget som et tændende Fyndord; Tysklands kommercielle og industrielle Ekspansion Jorden over var selve Kilden til Rigets stigende Velstand og Hæder; Krigsflaget skulde følge Varerne til Beskyttelse og Fremme og vaje over en Flaade, der vel ikke alene kunde tage det op med Havenes britiske Behersker, men som en Nummer to i Rækken vilde gøre Tyskland til den værdifuldeste sømilitære Forbundsfælle under en diplomatisk behændigt fremkaldt, gunstig, politisk Situation.

Men Ludendorff, der i sine Krigserindringer ellers ingenlunde skyer forklarende Tilbageblik, har ikke et Ord herom. Den hele mægtige Bevægelse har hos

ham bogstaveligt kun affødt Ordene: »I Flaaden havde man under Freden anlagt store Midler«, og han fortsætter, at Marinen »nu var kaldet til, som en ved Siden af Hæren fuldbyrdig (vollwertigen) Kampfaktor at kæmpe for Sejren og skærme os mod at blive kvalt af England«.

Tørt og summarisk, uden mindste Perspektiv, nævnes i Ludendorffs Værk, der dog søger at give et omfattende og dømmende Syn paa hele Verdenskrigen og dens Forløb, at »vi ved Begyndelsen af Krigen absolut (in ausgesprochener Weise) skulde have søgt at komme til Slag med Flaaden, hvad Storadmiral v. Tirpitz ogsaa vilde uden dog at kunne trænge igennem med sine Bestræbelser«, hvorefter følger en kort Oversigt over Flaadens forskellige sekundære Foretagender i Krigen samt nogle udførligere Betragtninger om Ubaadskrigens Nødvendighed som Understøttelse for Kampen til Lands. Det er alt.

Der ligger bag dette en fældende Miskendelse af, at Tyskland netop var oppe i en Verdenskrig, en Betegnelse, der overhovedet i Tyskland oftest brugtes blot som Udtryk for noget meget stort og overvældende, ikke for noget væsensejendommeligt.

Men noget væsensejendommeligt var netop Verdenskrigen, nemlig en Krig indenfor Oceaner og om Oceaner, en Krig med »Søfront«, som Tirpitz siger, med England som Hovedfjenden, ja egentlig den eneste rigtige Fjende.

De russiske Hære maatte overvindes, med et slagent Rusland burde der bygges den gyldneste Bro, som tilmed skulde danne Vejen over til Japan, Asiens Prøjsen-England, Angelsachsernes sikre Fremtidsmodstander paa den østlige Halvkugle; Amerika, den havombruste militære Stormagt i Fremvækst Vest paa maatte holdes paa tilbørlig Afstand.

Med dette Synspunkt bestandig in mente skulde tysk Hærledelse have ført Verdenskrigen Haand i Haand med Flaaden og under en vidtskuende civil politisk Førelse.

Men Ludendorff er og bliver den prøjsiske Landsoldat, som det afgørende prøjsisk-tyske Diplomati bliver ved at regne og beregne kontinentalt med Rusland, Balkan, Østrig, Italien, Frankrig og egentlig kun har England liggende som en højst ubehagelig Faktor udenfor Regnestykket; man véd ikke rigtig, hvad man skal gøre med disse Briter, om man skal gaa dem rigtig paa Livet løs eller søge at faa dem stemt saa forsonligt som muligt. Og Japan glemmer man efter Kiautschaus Erobring saa at sige ganske.

Saa langt fra forstaar Ludendorff energisk at modsætte sig Bethmann-Hollwegs og Beselers polske Rige, at han tværtimod overhører den kloge østrigske General Conrads Advarsler i saa Henseende og uden selvstændig Tænkning stoler paa Kansler og Generalguvernør, tilmed glad ved Tanken om dog maaske gennem polske Udskrivninger at kunne faa sine Troppestyrker forøgede.

Intet Øjeblik synes det at være faldet ham ind, hvad dog mangen Tilskuer f. Eks. her i Danmark allerede dengang baade tænkte og udtalte, at selv om Oprettelsen af et tysk orienteret Polen overhovedet var mulig, vilde derved enhver Chance for Fred med Czaren — hvorpaa alt dog burde have været sat ind — være udelukket. Den prøjsiske Hærfører tænker kun paa sine Udskrivninger og stirrer sig ganske nærsynet paa sine militære »Sikringer« overfor Rusland og mod Vest, paa Randstaterne og Renæssancen af gamle prøjsiske Kulturbestræbelser dér, i Stedet for med moderne Søfarerøje og Flyverblik at skue ud over Verdenshavene til Stillehavets Kyster og faa »rullet Verdenskrigen op« — for at tale militært — fra den Kant af.

Naar v. Tirpitz i sine højst interessante »Erindringer« i Anledning af Kinaekspeditionen 1900 kritiserende citerer Kejserens Ord ved den Lejlighed: »Der Potsdamer Exercierplatz muss entscheiden!« rammer Kritiken lige saa afgørende den prøjsiske Landgeneral Ludendorff under Verdenskrigen.

Excercérpladsen og Kasernemuren, Officerskasinoet og de nationale Traditoner fra 70 — deres specielle Fortræffelighed ufortalt — hævnede.

V.

Og Hævnen ruller videre, fra den storpolitiske Krigsførelse til den psykologiske Behandling af fremmede Folkeslag.

Man maa beundre den utrættelige Pligttroskab, hvormed Ludendorff mod Øst og Vest forfølger sit højt opfattede Maal ogsaa paa de »civile« Omraader: politiske og rent borgerlige, Kolonisation, Ernæringsforhold, industrielle og Handels-, Oplysnings- og Agitationssager.

Han handler her i et hurtigt militært Tempo, der ofte er af det gode, og kontrasterer behageligt mod officielle Civilkontorers eller officiøse og private Komitéers Raadvildhed, Vankelmodighed, Langsommelighed, som enhver, der under Krigen blot havde Næsen lidt indenfor i Tyskland, kender godt nok til. Men alt for ofte deler han de civile Myndigheders og Personers Mangel paa Følelse for fremmede Folks Psykologi.

Selv skænder Ludendorff over de civile Kræfters bristende Evne til med egnet Agitation at trænge ind i fjendtlige og neutrale Folkeslags ejendommelige Sjæl, men man maa smile, naar man læser hans egne Betragtninger f. Eks. om, at Polskheden »ikke har takket os for det gode, vi har gjort den«. Om der end bag hans Ord først og fremmest kan ligge Tanken paa det af Tyskland under Krigen saa kortsynet oprettede polske Rige, omfatter de dog ogsaa hele det — faktisk betydelige — tyske Kulturarbejde overfor polsk Befolkning fra Frederik den Stores til Wilhelm den Andens Dage.

Som om nogensinde en undertvungen Nationalitet

var taknemmelig for de materielle og intellektuelle Velgerninger, et erobrende Folk lod det blive til Del, og som om den burde være det, da jo dog Velgerningerne aldrig er gjort det undertvungne Folk for dets blaa Øjnes Skyld, men først og fremmest i Erobrerens Interesse.

Eller hvor naivt hedder det ikke om Elsass-Lothringen, at det skulde selvfølgelig ikke have været Rigsland, men endnu mindre have Autonomi; det burde derimod være lagt under Prøjsen ligesom Rhinlandene, hvor Udviklingen efter Wienerfreden jo havde taget et ogsaa nationalt gunstigt Forløb.

Megen Ulykke er voldt af saadant Kortsyn.

Men Tragiken, som lader den tyske Militarisme finde Døden for sit eget skarpe Sværd, som bringer Ludendorff til baade at tabe Krigen og rive Monarki og Hær og almindelig Værnepligt med sig i Faldet, er Systemets psykologiske Fallit indad til, overfor det tyske Folk, som Ludendorff siger, at han har troet paa, og som maatte tro paa ham og Systemet, om Krigen skulde kunne staas igennem. . .

Ludendorffs lige selvsikre og overfladiske Vurdering af fremmed Folkesjæl og af Sjælen i de forskellige Lag indenfor hans eget Folk er saa vist ikke militær alene, ikke prøjsisk alene, ikke tysk alene. Alle Folkeslag lider under denne Svaghed, de fleste endog i overvældende Grad. Men det kan ikke nægtes, at den i Prøjsen-Tyskland viste sig at have naaet

en stærk Udvikling i Retning af det skabelonmæssige, der er militær Dannelses Vrangside.

Selv bar Prøjser-Tyskerne Uniform og havde Ret i, at Mennesker i deres store Almindelighed overhovedet bærer — og har at bære — Uniform, Nationalitetsuniform, sociale Lags Uniform, Dannelsesuniform. Men i berettiget Beundring for Uniformens vidunderlige Evne til at udvikle Masseføelse, styrke Sammenhold, betinge Udførelsen af Fællesopgaver, glemte de — og en Systemets Legemliggørelse som Ludendorff i første Række — at bag den strammeste Uniform sidder dog en civil Ejendomsskjorte, der til syvende og sidst er Kroppen nærmest.

VI.

Utvivlsomt har Ludendorff Ret i, at da Krigen nu engang var kommet, skulde og maatte den føres med den hensynsløseste Opbydelse til hver en Tid af al Folket iboende, materiel Ydeevne og moralsk Energi. Herigennem kunde alene Muligheden skabes for dens heldige Gennemførelse ved alles samlede Kræfter og Ofre, og en frugtbar national Videreudvikling indenfor det unge tyske Rige betinges.

Fra Krigens første Dage og til dens sidste Stund udtalte Fjenderne gennem Statsmænd og Presse deres absolute Vilje til og sikre Forhaabning om at kunne slaa det tyske Rige ned, saa at det formindskedes

territorialt og blev sat tilbage i økonomiske Chancer ogsaa gennem Ødelæggelse af dets Forbundsfæller og økonomiske Partnere. Ingen af de »Fredsmuligheder«, der af Revolutionens Mænd paastaas at have været tilstede, har dog vist sig at være andet end mere eller mindre usikre Tilløb, som under alle Omstændigheder krævede fortsat stærk tysk Magtudfoldelse for at have nogen Udsigt. Bedre funderede Fredsmuligheder havde det under alle Omstændigheder været Diplomatiets og den civile Regerings, ikke Hærledelsens Sag at bringe tilveje. Og de kunde heller ikke have ført til noget heldigt Resultat, undtagen naar Tyskland vedblivende stod militært saa stærkt som muligt. Thi heri har Ludendorff tifold Ret, at en Fred af lignende Art som den, Tyskland tilsidst opnaaede, kunde have været skaffet til hver en Tid — og altsaa med Undgaaelse af mangfoldige Menneskeofre og materielle Tab — men den vilde Folket netop først, efter at dets Kræfter var udtømte, finde sig i. Hvorimod »Forstaaelsesfreden«, som Liberale og Socialdemokrater fortalte Folket, at det kunde faa til hver en Tid, blot de »anneksionslystne« Militaristers Modstand lod sig overvinde, aldrig vilde være opnaaet med Frankrig og England, kun maaske med Czaren og eventuelt Japan, og under alle Omstændigheder ingensinde gennem Erklæringer om Fredsvillighed, Paakaldelse af internationalt Broderskab, endsige Angreb paa det Monarki og den Mili-

tarisme, som faktisk ledede Tyskland i Kampen. Kun naar Tyskland blev ved at være en militær Stormagt, som betød noget i det internationale, politiske Spil, brød nogen sig om at være i Forstaaelse med det.

Derfor handler Ludendorff rigtigt i allerede tidligt under Krigen, saa snart hans Kompetenceomraade gør ham det muligt, at træde ind for retfærdigere Udnyttelse af Værnepligtsmasserne, rationellere og mere moralsk Ordning af Landets industrielle Virksomhed, saa at Pligtmomentet i dennes Arbejden for Krigen ikke overskyggedes af Gevinstmomentet hverken blandt Arbejdskøbere eller Arbejdere. Han forlanger ogsaa med Rette — under Henvisning til Ententens Forholdsregler — Bekæmpelse af Agitation for internationale sociale Idéer med Forstaaelsestanker og Verdensbroderskab paa en Tid, da Nationen staar i Kamp med andre Nationer, der faktisk blæste alle disse skønne Idéer en lang Marsch, indtil de havde faaet Tyskerne tvungne i Knæ — om de saa vilde realisere dem!

Det spiller mindre Rolle, at de Maader, hvorpaa Ludendorff søger disse Formaal opnaaede, kan kritiseres og oftere vidner om hans lidet intime psykologiske Forstaaelse. Tit og mange Gange er det ogsaa vanskeligt at se, hvilke af de begaaede Fejltagelser der skyldes Mangler i selve de Ludendorffske Tanker eller Brøst hos den civile Regering, som helt eller for en væsentlig Del maatte udføre dem.

Men af virkelig væsentlig Betydning bliver Ludendorffs og hans Militaristers manglende Sans for, at den civile Befolkning, fra Intelligenslagene ned til de brede Masser, havde sin egen Ærgerrighed ud over det militære Ærestegn, sin civile Selvfølelse ud over den militære, sine politiske og sociale Ønsker, Forhaabninger, Drømme, som der maatte tages Hensyn til, om Folket skulde bringes til at blive ved at bære Byrder som dem, Krigen efterhaanden lagde paa dets Skuldre. —

Kejser Wilhelm havde her — som ofte før — haft den rigtige flair, men det var — som ofte før — blevet ved flair'en.

Udtalelsen i August 1914: »Ich kenne keine Parteien mehr, nur Deutsche!« var et af hans slaaende Ord, som burde have været fulgt af lige saa slaaende Handling.

Men den politiske Foraarsluftning, Folket vejrede i den vel formede Frase, og som fyldte dets Sind med Stemning og Forventning, døde hen i et goldt Vindstille, der holdt sig i over halvtredie Aar, medens sværere og sværere Byrder lod Folket trække Pusten tungere og tungere.

Ludendorff kan have Ret, naar han skriver, at Kejserens Paaskebudskab af 1917 om en friere Forfatning i Prøjsen, der omsider skulde sprede den dumpt trykkende Stemning, kunde virke som et Angstprodukt, fremkaldt af den russiske Revolution.

Karrig var Indrømmelsen ogsaa, da den omsider kom, og uden Perspektiv videre fremefter, slapt blev den tilmed forsvaret af dem, der dog i hvert Fald nu endelig burde have givet uden Nærighed.

Men Ludendorff domfælder sig selv, naar han til sin Kritik af det sene Tidspunkt for Kejserens Tilbud føjer Bemærkninger om, at Valgretsforslaget kun »tilfredsstillede snevre Kredse i Folket« og, at det hele Spørgsmaal »ingen Anklang fandt i Hæren . . . blot levende beskæftigede nogle politiske Kredse og Aviser«.

Alle Skyttegrave fra alle Fronter kunde have dementeret Feltherren, som med sørgelig Mangel paa Forstaaelse af sin skæbnesvangre Begrænsning, selvsikker erklærer, at »indre Politik laa mig fjernt«.

Med Føje protesterer Ludendorff og den øvrige øverste Hærledelse mod Regeringens ængstelige Seen gennem Fingre med Desertion og militært Skulkeri hjemme og ved Fronten, mod Slappelse i Straffene for militære Forseelser, lige til Mytteri og Sammensværgelse, mod den usikre Strejkepolitik og andet lignende, som Regeringen, til Skade for Samfundsautoriteten fik sat igennem som et karakterløst Surrogat for hvad man potitisk og socialt forholdt Folket.

Men de ledende Militære fandt Regeringens henholdende Politik og de Konservatives smaalige Modstand mod selv beskedne politiske og sociale Ind-

rømmelser rimelig; man havde jo Krig og nok at tage Vare med den!

I Stedet for, at de burde have forstaaet, at politiske og sociale Indrømmelser var lige saa nødvendige for en Gennemførelse til Bunds af Krigsførelsen som Mad og Drikke, ja saa meget mere nødvendige, efterhaanden som det begyndte at knibe med denne fatale Mad og Drikke, uden hvilken, som det hedder populært, Helten duer ikke.

Lad det være indrømmet, at den friere Forfatning i Prøjsen burde have været givet straks i Eftersommeren 1914 »med en ophøjet Gestus«, som Ludendorff skriver, — paa lignende Maade som vor Frederik den Syvende i sin Tid under sit lille Folks store nationale Krise forstod det! Men at ikke i Løbet af Krigstiden det forsømte kunde have været indhentet og de yderligere parlamentariske og sociale Konsekvenser være tagne, som man i Oktober 1918, da det var uhjælpelig spildt, søgte at jage igennem, det mener kun den, der inderst inde tror, at det hele dog i Grunden kunde have været sparet.

Al Henvisning til de Forstyrrelser, som indrepolitisk Diskussion og Foranstaltninger paa Grund af indrepolitiske Forandringer maatte medføre under Krigen, gælder til Wandsbeck.

Der stod saa meget paa Spil, at — som ved Krigsførelse i snævrere Forstand — alt maatte sættes ind og Hazarden risikeres.

Her havde der netop været Brug for den ægte Feltherres: Wagen!

VII.

Ludendorff beklager sig et Sted i sine Krigserindringer over, at Liberalisme og Socialisme fordømte Militarismen med dens moralsk saa værdifulde Indhold i Stedet for, at man skulde have søgt yderligere at »vergeistige« den, gennemtrænge den med Aand.

Det maa erkendes, at Prøjsen-Tysklands Militarisme ikke forstod, at denne »Vergeistigung« skulde være kommen inde fra Militarismen selv.

Den maatte have forstaaet at lade sig gennemtrænge af en troende Aand overfor Folket; den skulde have følt i aandfuld Forstaaelse endogsaa med dets Fantasteri, saa at den havde givet, ikke blot med den store Gestus, Ludendorff taler om, men med en rund Haand, uden at tage det alt for nøje med Formerne; den burde have vidst, at det mindre kom an paa disse Former end just paa den Aand, Indrømmelserne vilde skabe, og som kunde komme til at fylde Institutionerne.

Og at der indenfor den store tyske Befolkning var en god Forhandlingsaand at bygge paa, viser bl. a. Holdningen hos store Dele af det tyske Socialdemokrati lange Tider ind i Krigen.

Jo rigtigere den Teori er, som Ludendorff hele sin Bog igennen forfægter, at denne Krig var den før-

ste virkelige tyske Folkekrig og at selv den bedste tyske Hærledelse derfor maatte give fortabt, naar ikke Folket til det sidste blev den tro med alle sine Kræfter, jo urigtigere er det at indbilde sig, at denne Tro til Døden, den heroiske Holden ud endog paa Trods af al tilsyneladende Fornuft, i Længden kunde opretholdes af Pligtbevidsthed alene, kun støttet ved streng Disciplin, hjemme og ved Fronten, oplysende Forklaring, Formaning, Propaganda.

Naar den franske Militarisme kunde holde sit Folk til Fanerne var det ikke alene ved sin viljestærke, jernhaarde Disciplin. Den forstod tillige gennem klart fastholdte, populære, udenrigspolitiske Maal at give det franske Folks Æresfølelse og Storhedstrang hvad deres var.

Det tyske Folk havde sine politiske — og sociale — Idealer, af anden Art end dem, der kunde samle Franskmændene, men som i lige saa høj krævede Tilfredsstillelse . . .

Da Scheidemann i Krigskabinettes Møde d. 17. Oktober 1918 udtalte, at han troede gerne, man endnu kunde faa sendt flere hundredetusinde Mand til Vestfronten, men at disse Tusinder ikke vilde forbedre Stemningen i Hæren, fordi Arbejderne mere og mere var naaet til at sige: »Hellere en Ende med Forskrækkelse end en Forskrækkelse uden Ende!« havde han utvivlsomt Ret, og det kan ikke nytte at bebrejde den socialdemokratiske Fører, at han ikke med

sin store Indflydelse paa Masserne søgte at hæve Stemningen. Han vilde have kunnet svare med Ord af Ludendorff selv om det Tidspunkt, hvor en Førers Vilje ikke længere hjælper.

Thi selve den erfarne General har netop fremhævet, at endog den mest energiske Førers Sejrsvilje ikke kan overføres til Tropper gennem Disciplinens Suggestion alene.

I sin Bogs Skildring af Felttoget mod Rusland i Polen 1915 understreger han, at naar den russiske Hær kun blev trængt tilbage under store Tab, men ikke tilintetgjordes, skyldtes det, at vel havde de tyske Førere og Tropper gjort alt, hvad der var menneskeligt muligt, ja meget mere, end man paa Forhaand havde kunnet tænke sig, »men naar under fuldendt Mandstugt og med den bedste Vilje og højeste Anspændelse af Energien hos den enkelte Mand Kræfterne svigter, saa hjælper Førerens Vilje ikke«.

Hvor meget mere gælder dette ikke overfor »Folket bag Værnet«, tilmed naar det, som Tyskerne, i det lange Løb fysisk og moralsk var forringet uhyggeligt gennem Hungerblokaden og det mere og mere ulige og ekstraordinære i Arbejdsforhold og Ernæringsforhold hjemme. Uimodstaaeligt havde der udviklet sig en kortsynet, fantastisk, uforsvarlig, men forstaaelig Bevægelse for gennem Mytterier i Hær og Flaade, ved »Krigsstrejke«, at faa afsluttet Krigen og voldsomt

skaffe Luft for politiske og sociale Længsler, der nødvendigt maatte tage en ganske ubehersket Fart.

Ledende Socialdemokrater var — saavel som Rigskansleren Prins Max i Talen den 5. Oktober 1918 — gaaet ud fra, at Folket, hvis der blev budt det nedværdigende Fredsbetingelser, kunde rejses til yderligere Modstand, men Dagene mellem Opfordringen til Wilson og dennes anden Note havde, sikkert med Rette, bibragt dem en anden Opfattelse.

Det tyske Folk var allerede dengang moralsk brudt sammen. De over 4 Aars overanspændte Arbejde, uvante Lotterichancer, uafladelige Gyngen mellem Frygt og Haab, Sulteri og Mangel paa Tilfredsstillelse af borgerlig Selvfølelse fra Intelligenskredsene ned til de brede Lag, havde alt tilsammen bragt hele Nationen ud af sin moralske Balance.

Som Forholdene havde faaet Lov til at udvikle sig, herskede Tyskerne i Efteraaret 1918 ikke længere over deres Kræfter og Lidenskaber. Kun en Del — om end en væsentlig — af Hæren mod Vest holdt endnu; den mod Syd, der skulde indtage de forberedte Stillinger i Sydbayern, viste sig — ligesom Flaaden — hurtigt nok ikke at gøre det. Og den moralsk endnu til Dels uskadte, store Hær i Vesten vilde ikke have kunnet bevare sin moralske Eksistens mere end Dage, hvis dens Forbindelse med Hjemmet blev afbrudt.

Det letsindige Ordspil om Enden med Forskræk-

kelse og Forskrækkelsen uden Ende, som man allerede Eftersommeren igennem hørte overalt i Tyskland, var bleven Folkets aandelige Tilstands sørgelige Refræn.

Det kunde, da Ulykken kom, ikke bevare Ro, Koldblodighed, Værdighed, begrænse Katastrofen og undgaa den Forsmædelse, som ingenlunde nødvendigt maatte følge et militært Nederlag. Tværtimod forstørrede det gennem Revolutionen sit Tab og sin Skam uoverskueligt.

VIII.

Hindenburg og Ludendorff foreslog efter Wilsons anden Note, at man vel ikke skulde afbryde Forhandlingerne om Vaabenstilstand, men forlange den regelrette 2—3 Maaneders Rømning af de besatte Landsdele og Betingelser, der ikke afvæbnede Nationen og stred mod den nationale Ære. Accepteteredes dette ikke, maatte der kæmpes videre. Flaadens Øverkommanderende, Admiral v. Scheer, stod paa det samme Standpunkt.

Hvis Regeringen havde fulgt Generalerne og Admiralen, vilde Tysklands militære Ledere ikke have opnaaet det, der foresvævede dem. Hverken at imponere Fjenden til at stille skikkeligere Betingelser for at undgaa nye, svære Blodofre, eller at bevirke det for Tysklands Fremtid unægteligt uvurderlige, at et enigt tysk Folk havde lidt et ærefuldt Nederlag.

De havde sandsynligvis kun opnaaet en Kamp, hvor selv den mest heroiske Indsats fra Førernes og mange Soldaters Side var bleven gjort til intet, ja endog vilde være bleven lammet i selve sin Udvikling gennem dem, der foretrak Enden med Forskrækkelse fremfor Kampen for Folkets og Fanens Ære.

Og Tysklands Nederlag i Kamp var da bleven lige saa æreløst som den Strejkekapitulation, der faktisk fulgte . . .

Ære og Æreløshed, det var Pol og Modpol for den prøjsiske Militarisme, hvis ægtefødte Søn Erich Ludendorff var.

Prøjsermilitarismen docerede indenfor sit eget snævrere Omraade, at hvert eneste Menneske, det lavest stillede som den øverste Fører, havde en Ære — den militære — som det gjaldt at holde lige saa ren og blank som Knapperne i den militære Trøje. Den forlangte Hengivelsen indtil Døden for Pligten, uanset Anerkendelse, endsige materielt Udbytte; dens Evangeliums Alfa og Omega var uselvisk Troskab til det sidste overfor den Fane, som betød de forudgaaende og de kommende Slægter saavel som de nulevende.

Over 50 Procent af de faste Officerer, Systemets Ypperstepræster, har i Verdenskrigen beseglet deres Lærdomme med Livet overfor de menige Heltes 19 pCt. Døde. —

Agitationen mod Militarismen argumenterede med,

at Militarisme betød Blodsudgydelse, Drab og Ødelæggelse af Kulturværdier, og man stillede op derimod et ret ubestemt noget, hvor formentlig Pligtudfoldelsen uden materielle Fordele og Troskaben indtil Døden overfor Fædreland og national Kultur udvikledes uden Blodsudgydelse, Drab og Ødelæggelse af Kulturværdier.

Det synes maaske en og anden, som om megen Blodsudgydelse, Drab og Ødelæggelse af Kulturværdier blev fortsat efter Militarismens Fald, men at derimod Pligtfølelsen overfor endog selvpaatagne Arbejdsopgaver — der oven i Købet medførte personlige materielle Fordele — er bleven betydeligt svækket.

Alligevel faldt Militarismens Achilles ramt i sin Hæl.

Thi Skylden for det enestaaende Omfang af Tysklands Nederlag var saa langt fra alene Folkets, der — for at bruge den engelske General Maurices Ord — »gav den tapre tyske Hær et Dolkestød i Ryggen«.

Den militære Æres Mænd, der var rede til at falde med Ære, havde — som de leddeløse politiske Førere hjemme — glemt, at den borgerlige Ære, Æresfølelse, Ærgærrighed ogsaa indeholdt et religiøst Moment, der ikke taalte Krænkelse.

Prøjseræren, Hindenburgs og Ludendorffs Ære, er gaaet i Graven, den tyske Hær er opløst, den al-

mindelige Værnepligt afskaffet; dens Folkeskole skal ikke længere brede Pligtfølelsens, Organisationens, den uselviske Indsats' Lære i Befolkningen.

Det maa blive Opgaven for det nye Tyskland, den »werktätige Liebe«s Tyskland, som Udenrigsminister Müller kaldte det, at finde en ny Ære indenfor et nyt samlende System, der sikkert vil søge et godt Stykke tilbage til det gamle.

Ellers gaar det tyske Rige — med dets ikke længere af Prøjsertugten opdragne, selvraadige og kævlelystne, lyriske, musikalske og spekulative Befolkninger — Opløsning i Møde.

Og betegnende nok taler allerede Ledere indenfor det nye tyske Regimente — som nylig en badensisk Minister, Ludvig Haas, om »vor Soldatertradition«, hvori »uendelig meget var godt og værdifuldt«.

Men naar Forsvarerne af Verdenskrigens Tyskland, med Ludendorff i Spidsen, maner Bismarck op af Graven, bør de vide, at hvis Jernkanslerens Aand stod frem af sin Sachserskov, vilde han vel se tilintetgørende igennem den tyske politiske Regerings jammerfulde Gestalter, der skyder Skylden for Ulykken paa de slemme Generaler, som skulde have paatvunget Staklerne en skadelig Politik — hvad der netop i de sidste Dages Polemik af den før nævnte badensiske Statsmand endog er blevet ophøjet til at være selve »den prøjsisk-tyske Militarismes Væsen«!

Bismarck vidste allerede i 1866 — da hans Autoritet ingenlunde var befæstet — hvorledes et Mandfolks »Civilcourage« selv tager sit Ansvar paa det Omraade, som ex officio er dens eget, og véd at hævde sig overfor Generaler — endogsaa dem, der bærer en Krone.

Og Liberalisters, Socialisters, Kommunisters Politik under Tyskl̀ands store Skæbnekamp vilde Bismarck dømme ned i Dilettanteriets og Utopiets yderste Mørke.

Men overfor Militarismens Mænd vilde den første Kansler pege paa et gammelt Dokument — den frie Forfatning af anno 66, som han skabte for at naa sit store nationale Maal, Nordtysklands Enhed.

Den største af Prøjsere ejede netop i det rette Øjeblik den rette Blanding af Opportunisme og Tro.

Bismarck var just den geniale, politiske Hazardør som Ludendorff ikke var, Statsmandsfeltherren, der besad Vovemodets Naadegave.

Han vidste, at for at bevare Folkets Tro paa Militarismen og dens Førerskab, behøvede Militarismen en »durchgeistigt« Tro paa Folket.

Men her glippede Ludendorffs Religiøsitet.

For Ludendorff var nu alligevel netop Hovedet mindre end Otto v. Bismarck. —

NYT NORDISK FORLAG

Tidligere udkom:

K. BJERRE

SAADAN KAN VERDEN BLIVE

EN BOG OM SAMFUNDETS NATURLOVE

Kr. 4,50

LUJO BRENTANO

SYNDIKALISMEN

HVAD DEN ER OG HVAD DEN VIL

Oversat af *Raphael Meyer*

Kr. 1.50

KARL LARSEN

MILITARISMENS FALLIT

2. Oplag :: Kr. 2.50

CHR. REVENTLOW

KULTURENS FALLIT

Kr. 2.50

H. Meyers Bogtrykkeri. København

Ph. Hansen.